

מי יותר חכם ממני? המאבק הנצחי מול ההתייוונות

האם יש משהו גדול מאתנו? האם התורה היא ספר הגיוני או סולם אל האין סוף? היוונים העריכו את התורה, אבל ראו בה פיתוח אנושי כהדרכה לחיים טובים. אולם אנחנו משרתים גאים. אנו מכריזים בגאווה: הקב"ה אנחנו אוהבים אותך והתורה היא הדרך לשרת ולייצג אותך.

ב"ה | פרשת מקץ - חנוכה | ה'תשפ"ג

חנוכה הוא גדול במיוחד. נשים לב שהיהודי שאנו מודים לו הכי הרבה הוא מתתיהו ובניו. בעוד שאין תפילת הודאה למשה ואהרן, כמו 'בימי משה ואהרן כשעמד פרעה הרשע להעביד אותם בפרך', ומרדכי היהודי מקבל רק יום אחד של הודאה בנוסח 'בימי מרדכי, הנה מתתיהו מקבל שמונה ימים של הודאה בשלוש התפילות ובכרכת המזון. כך שהכרת הטוב למשפחתו של האדם הזה היא עצומה.

מנגד, חנוכה הוא מועד מסתורי וחמקמק ולא ברור מה בדיוק אירע שם. בעוד שהחגים האחרים הם מאוד ברורים - הם רצו להרוג אותנו (פורים ופסח) והקבה הציל אותנו, חנוכה הוא מעט מסובך. כי היוונים לא ביקשו להרוג אותנו. הם גם לא החריכו את בית המקדש ולא הגלו אותנו מארצנו. הם אפילו לא נלחמו בתורה כשלעצמה. להיפך, הם היו הראשונים בהיסטוריה שביקשו לתרגם את התנ"ך ליוונית ולהגות בו. אז על מה בעצם ניטש המאבק? על מה יצא מתתיהו לחרף נפשו?

אנו רוצים לגעת בנקודה מרתקת, שבימינו הינה נצחית ואקטואלית במיוחד. הוויכוח עם היוונים עסק בשאלה אחת: האם יש משהו גדול מאתנו? האם התורה היא ספר חכמה או פנקס שירות, חלק ממערכת יחסים עם נתן התורה? האם התורה היא ספר הגיוני או סולם אל האין סוף? היוונים העריכו את התורה, אבל ראו בה פיתוח אנושי כהדרכה לחיים טובים. הם לא האמינו במציאות

קבוצת בנות "בת מצווה", שהיו שותפות לסדנה בהובלתה של העיתונאית הגברת סיון רהב-מאיר, נפגשו עם הרב הראשי לשעבר, הרב ישראל מאיר לאו. אחת הבנות שאלה: "כבוד הרב, עוד מעט חגיגת הבת מצווה שלי וההורים מצפים שאני אעמוד ואברך את החוגגות. אבל אין לי אומץ לפתוח את הפה. אני רועדת לאחוז את המיקרופון ביד. אתה, כבוד הרב, מדבר מול כל העולם, מה הסוד שלך? איך אתה מתגבר על בעיית הביטחון העצמי?"

הרב השיב: "נכון, אני עמדתי מול האפיפיה, מול גוראבצ'וב ומול פידל קסטרו. ייצגתי את המסר היהודי מול מנהיגי ארצות הברית, אירופה והאוס, ואגלה מה נתן לי את הכוח. אני מזכיר לעצמי שאינני עומד כאן לבד. מגרונני מדברים דורות שראו הכול ושרדו הכול ולא החליפו את האידיאולוגיה. היו פה עמוץ ומואב וארם וצידון ואשור ובבל, אבל איפה הם? הם הרי לא עברו כמונו את גירוש ספרד ואת אושוויץ, אז למה נמחקו מבימת ההיסטוריה? כשאני ניגש לדבר, אני נזכר בזה ומייצג את זה. תחשבי על כך לפני הבת מצווה שלך ותקבלי ביטחון לדבר..."

חגי ישראל הם תחנות טעינה בזמן. אנו עוצרים את מרוץ השגרה ונזכרים שיש בנו משהו מיוחד! החגים מפזרים את הערפל ומעוררים את העובדה שיש לנו ייעוד נעלה. חשוב להעמיק ולהתבונן במשמעותו של החג, כי זה עיקר העניין. לא רק נרות וסופגניות, אלא הסיפור שהם מספרים.

1. בדיחה: שלושה מיליארדרים ערבים יושבים בבית קפה בניו יורק. בשולחן הסמוך יושב יהודי ושותה קפה והם מחליטים להשתחף על חשבונם. הסעודה אומר: "נשאר לי כסף בכיס, אני הולך לקנות את סיטיבנק". הכווייתי אומר: "נשאר לי כסף בארנק, אני הולך לקנות עשרה אחוז ממייקרופופט". הקטרי אומר: "אני הולך להשתלט על ג'נרל מוטורס."

היהודי לוקח לגימה מהקפה ואומר: "מצטער, לא מוכר לכם..."

נסתרת גדולה מהם, שאינה נראית בעינינו. ואולם אנחנו משרתים גאים. אנו מכריזים בגאווה: הקב"ה אנחנו אוהבים אותך והתורה היא הדרך לשרת ולייצג אותך.

כדי להבין את הדברים היטב, נעלה ארבע קושיות שעומדות בבסיס המועד של החנוכה, שמעסיקות את המפרשים בכל הדורות ואי אפשר לגשת לחג בלי לדון בהם. נתחיל מההתחלה:

סיפור החנוכה התרחש לפני כ-2200 שנה, באמצע ימי בית המקדש השני (166 לפני הספירה). ארץ ישראל נקרעה במלחמות בין שתי ממלכות יווניות שישבו מצפונה ומדרומה. בצפון ישבה מלכות בית סלאוקוס בסוריה, ובדרום מלכות בית תלמי במצרים. שתי הממלכות נאבקו כשפעם זו גוברת ופעם זו גוברת וארץ ישראל שיושבת בתווך עוברת מיד ליד. שתי המשפחות נמנו על המדינות ההלניסטיות, קרי צאצאי תרבות יוון העתיקה אשר קידשו את האלים היווניים, הפילוסופיה שמשיפיעה עד היום על התרבות האירופית, הספרות, תרבות הגוף והספורט.

באותם ימים גברה מלכות בית סלאוקוס שישבה בסוריה וארץ ישראל נכבשה בידיהם. אנטיוכוס הרביעי שאף לבסס את שלטונו הרעוע והכריז על כפיית **תרבות אחת** בכל מדינות מלכותו. הוא הצית מלחמת דת כנגד העם שישב בארץ ובעצם החל את **מלחמת כפיית הדת הראשונה בהיסטוריה**.

אנטיוכוס השתלט על מרכז החיים היהודיים, בית המקדש בירושלים, ואסר את המשך העבודה. הוא הדיח את הכהן הגדול ומינה מתייוון בשם "מנלאוס", שבזז את כלי המקדש והעבירם למלך. במקום עבודת הקרבנות הונהגה עבודת אלילים. הם בנו גימנסיות ואצטדיונים והנחילו צורת חיים יוונית.

המלך פרסם סדרת "גזירות שמד", שהטילה איסור על קיום שלוש הסמלים: שבת, מילה וראש חודש שקובע את מבנה לוח השנה העברי. ראיתי הסבר יפה לכך שהיוונים התמקדו בשלוש המצוות הללו. שכן הן מייצגות את שלוש מעגלי החיים - עולם, שנה ונפש: המילה מבדילה את **האדם** היהודי, ראש חודש מקדש את **הזמן** היהודי ואילו השבת מבדילה את חיי **המעשה** עצמם.

המלך לא בחל באמצעים כדי לאכוף את גזרותיו. אימהות שמלו את בניהם הומתו יחד עם התינוקות, יהודים ששמרו שבת נשרפו למוות, מאותה תקופה זכור הסיפור הנורא של "חנה ושבעת בניה" או מקרה מחריד אחר בו אלף שומרי שבת התכנסו בתוך מערה במודיעין והיוונים הציתו אש בפתחה ואתמו את הפתח כדי לחנוק אותם בפנים². חיי הדת נעלמו והיה נדמה כי רוחו של עם ישראל נמוגה.

לפתע התחולל אירוע מכונן: יחידה יוונית הקימה מזבח בעיר מודיעין וציוותה את מתתיהו כהן גדול, אבי משפחת החשמונאים, להקריב חזיר על גבי המזבח. עד שמתתיהו הגיב, יצא יהודי מתיון מתוך הקהל וזבח את החזיר. מתתיהו התמלא קנאה לה', זינק עליו

וכרת לו את הראש. זה היה סימן לחמשת בניו הגיבורים להניף את נס המרד, הם החריבו את המזבח והרגו רבים מהחיילים היוונים.

אנטיוכוס הנדהם שלח חייל אדיר בן חמישים אלף לוחמים לדכא את המרד, ומולם התייצבה קבוצה זעירה בת כמה אלפי לוחמים. הטקטיקה הייתה מלחמת גרילה זעירה, הם הגיחו בקבוצות קטנות מבין הרי בנימין ויהודה והקיזו את דם הצבא הכבד. החשמונאים שהכירו כל פינה בהרי מודיעין היו מגיחים בשקט באפלה ומציתים את מחנות הצבא הרומאיים. לאחר שלוש שנות מלחמה, בעשרים וארבעה בכסלו, אירע הנס והצבא האדיר הניף דגל לבן ועזב את הארץ.

החשמונאים נכנסו בהתרגשות אל המקדש המחולל וטיהרו אותו. הם שאפו להדליק מיד את מנורת הזהב, אולם כל השמנים טומאו בידי היוונים ולא נמצא רק פך קטן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול ויכול להספיק עבור לילה אחד. הכהנים הדליקו את המנורה ובכורק גילו נס: השמן לא כלה. הם הדליקו גם בלילה הבא ובלילה אחריו, והשמן הספיק לשמונה ימים עד שהגיע שמן חדש טהור.

בהערה³ הובאה העשרה נאה המסכמת את שלוש נסי התקופה.

כאן עלינו לדון: במה ניטש הוויכוח הפילוסופי בינינו? מהם סברו אחרת? הרי גם הם ביקשו לתרגם את התנך לשפתם וחזל מספרים על וויכוחים עם חכמי אתונה מתוך הערכה לחכמת חז"ל?

מדרש מפורסם מתמצת את גזירות היוונים כך:

1. בראשית רבה ב,ד: 'והארץ הייתה תהו ובהו וחשך על פני תהום' - ר"ש בן לקיש פתר קרא בגליות: 'והארץ הייתה תהו' - זו גלות בבל. 'ובהו' - זו גלות מדי. 'תהום' - זה גלות אדום. 'וחושך' - זו גלות יון... שהיתה אומרת **כתבו לכם על קרן השור**, שאין לכם חלק באלוקי ישראל.

וכאן עולה הקושיה הראשונה, שבה דנים המפרשים אלפי שנים: מה פתאום לכתוב את כפירתם על קרן השור? אם כבר היה עליהם להוריד את המזוזות ולכתוב על פתחי הבתים או על ציציית הבגד?

עץ יוסף על המדרש שם: כדי שיפרסמו לכל כפירתם בה', עד שיהיה הדבר רשום במקנה קניינם. עוד יתכן שרצו לר- מוז למעשה העגל, שהורחקו מה' ושוב אין להם חלק בו.

עוד פירוש מקורי ויפה אמר הגאון רבי יחזקאל אברמסקי, מגאוני הדור הקודם וראש ישיבת סלובדקא. הוא כיהן כעשרים שנה כאב בית הדין בלונדון וסיפר שפעם ביקר במוזיאון באנגליה וראה תצוגה של אביזרים עתיקים מלפני כאלף שנים. ביניהם היה בקבוק שתייה לתינוקות, שעשוי מקרן שור ובצדו הצר נקב שמטפטף את החלב לפי התינוק. עלה בדעתו של הרב אברמסקי כי היוונים דרשו

2. <https://arachim.org/ArticleDetail.asp?ArticleID=490> קורות הימים ההם בהרחבה.

3. יוצא שהיו שלושה ניסים עיקריים: 1. האירוע במודיעין שהצית את המרד. 2. ניצחון המלחמה. 3. פך השמן. הרבי מעיר (לקו"ש טו/368) כי שלוש הניסים רמוזים בתפילת "הנרות הללו": "על **התשועות**, על **הניסים** ועל **הנפלאות**". "תשועות" היא ישועה מסכנה בלא נס, כמו ההצלה מהיוונים שהקיפו את המזבח במודיעין. הם היו מעטים ולכן לא נזקקו לנס להינצל מהם. "ניסים" הם ניצחון המלחמה, שהיו ניסים גדולים, אבל עדיין היה זה רק נס ולא פלא החורג לגמרי מגדרי הטבע. ואילו "נפלאות" הם נס פך השמן שהוא יוצא לגמרי מגדרי המציאות.

לחרוט על בקבוקי התינוקות את רוח הכפירה ולהרגילם מגיל ינקות למחשבת הבל.

אולם אנו רוצים להתמקד במהלך חשוב, שמוכח בספר חשוב. רבי נתן נטע שפירא היה ממקובלי פולין לפני כ-500 שנה, הוא היה רבה של קראקוב וכתב חיבור בשם מגלה עמוקות ובו רנב אופנים - 252 אופנים - להסביר את תחינתו של משה רבנו "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". בפירוש האחרון הוא עוסק גם בנושא שלנו ובונה מהלך מפתיע:

מגלה עמוקות ואתחנן רמז רנב: אנטיכוס הוא בגימטריא יוסף (156), שהיה מלך יון שהוא גם כן בגימטריא יוסף (156), ולכן אמר 'כתבו על קרן שור שאין לכם חלק בא' לוקי ישראל' וכי יוסף נמשל לשור, ככתוב 'בכור שורו הדר לו', שיצא ממנו יהושע בן נון שכבש הארץ וכוחו היה ככוח השור].

היוונים יצאו למאבק כנגד השקפתו של יוסף הצדיק. הם דרשו להודות שיוסף טעה. ולכן ציוו לכתוב על קרן השור, על אותו כח שמסמל את יוסף הצדיק. והשאלה הראשונה היא מה הסיפור עם יוסף?

קושיה שנייה ומפורסמת נוגעת לגמרא החשובה על חנוכה:

שבת כא, ב: מאי חנוכה (רש"י: על איזה נס קבעוה)? דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה שמונה הם, שלא מספיקים דים ולא מתענים בהם, שכשנכנסו יוונים להיכל **טמאו כל השמנים שבהיכל** וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדר ליקו ממנו שמונה ימים.

והשאלות עולות מאליהן: ראשית, מהם רצו מהשמן? למה טימאו את השמן ולא את המנחות, הקטורת או אוצרות הזהב בבית המקדש? שנית, למה לטמא את השמן ולא לשפוך אותו? אם רצו להפסיק את הדלקת המנורה, היה עליהם לסלק את השמן מהמקדש?

ספר המאמרים תשא/59: בכללות העניין אינו מובן, הדנה כשהתגברו ונכנסו להיכל, עניין הניצוח שהראו הוא לטמא את השמנים שהיו בהיכל. דהרי בבית המקדש היו כלי כסף וזהב אשר דרכם של המנצחים במלחמה לשלול זהב ואבנים יקרות, ובמלחמת היוונים לא נזכר כל זה, אלא שטימאו את השמנים שהיה בבית המקדש? ... ולמה התאמצו לטמא את השמנים (ולא לשפוך אותם)?

אחרי שתי הקושיות אודות שאיפת היוונים, נעבור לשתי קושיות אודות תקנת החג שלנו: ראשית, איך שכחנו את הנס הכביר של

ניצחון המלחמה? הנה הגמרא שואלת "מאי חנוכה" ורש"י מפרש: "על איזה נס קבעוה?" ומשיבה רק על נס פך השמן. כמובן, אנו מזכירים את ניצחון המלחמה בתפילת "ועל הנסים" בתפילה וברכת המזון, אבל משמע מהגמרא שעיקר החג והנרות נקבעו לזכר נס הפך.

והתמיהה עצומה: במה שונה חנוכה מפורים ופסח שעיקר החג הוא על הצלת הגוף מידי אויבנו ממוות לחיים ומשעבוד לחרות? הרי במשך ארבע שנים נאבקו החשמונאים במסירות נפש יום-יומית כנגד אימפריה אדירה. הם הקיזו את דמם וזכו לנסים הרואיים שלא מהעולם הזה. בעוד שנס פך השמן היה עוד נס בין רבים שליוו את ההיסטוריה?

פרי חדש אורח חיים תער: אין סברא שעיקר יום הניצחון שנחו מאויביהם ... לא יקבעוהו לדורות.

הפרי חדש עצמו מתרץ שדיון הגמרא הוא רק להבין הטעם שחנוכה נחגג שמונה ימים ולא אחד, כמו פורים, על כך עונה כי אריכות החג מנציחה את נס הפך.

פרי חדש שם: אילולי נס של שמן היו קובעים לדורות יום אחד יום טוב בהלל והודאה, אלא שבשביל נס פך של שמן קבעו ח' ימים לדורות.

אבל הדבר אינו מתאים לשיטת רש"י, שהועתקה בגוף ציטוט הגמרא לעיל, לפיו דיון הגמרא הוא "על איזה נס קבעוה?", והיינו על עצם קביעת החג. והתמיהה גדולה⁴.

התמיהה האחרונה: איפה האוכל? לא נעלמה הסעודה של חנוכה? הסימן המרכזי של חג יהודי הוא: אוכל. אין חג בלי סעודה טובה ואוכל מסוים שמייחד את החג הזה. ליצני הדור אומרים: 'מה זה חג יהודי? הם רצו להרוג אותנו, הקב"ה הציל אותנו מידם, בואו נאכל משהו'...

בפסח יש מצוות סעודה עם מצות ויין, בסוכות נצטוונו בסעודה בסוכה, בפורים סעודת פורים ואפילו בחג השבועות, חג מתן תורתנו, "הכול מודים בעצרת דבעינן נמי לכם". אבל ימי החנוכה יצאו מן הכלל: הם המועד היחיד שאין בו מצוות סעודה ואיננו מכירים מושג של 'סעודת חנוכה'. ולמרות שמנהג ישראל לקיים 'ערבי סופגניות ולביבות' עתירי שמן, זאת אכילת רשות בלבד או "קצת מצווה".

שולחן ערוך חנוכה תרע, ב: ריבוי הסעודות שמרבים בהם, הם סעודות הרשות, **שלא קבעום למשתה ושמחה**. הגהת רמ"א: ויש אומרים שיש **קצת מצווה** בריבוי הסעודות, משום שבאותם הימים היה חנוכת המזבח. ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם ואז הוי סעודת מצווה.

4. העשרה לקהל תורני - שיטת הרמב"ם ביסוד החנוכה: להעיר שהרמב"ם פותח את הלכות חנוכה עם תזכורת שני הניסים ובשתי הלכות נפרדות, לומר כי שניהם עומדים ביסוד תקנת המועד. וולדעתו נצטרך לומר, שכאשר הברייתא שואלת "מאי חנוכה", אינה מתכוונת לבאר "מפני מה קבעוה" בכלל (כרש"י), אלא רק מפני מה קבעוה לשמונה ימים וזה שייך דווקא לנס פך השמן (ראו לקו"ש כה/237). ואכן ראו בלקו"ש י/חנוכה, שהרמב"ם כותב שיש מצוות "שמחה" בחנוכה והיינו סעודה (דלא כבי"ר ומ"א שהובאו בפנים). כיון שהוא לשיטתיה, שהחנוכה נתקן גם על ההצלה הגשמית בידי החשמונאים.

אנו רוצים לפתח יסוד גדול שראשיתו בדברי הרמב"ן והמשכו במאמרי החסידות הרבים שנכתבו במהלך הדורות והוא הופך את מלחמת היוונים לאירוע שלא מפסיק להתרחש בתוך כל אחת מאתנו.

בכך מסבירים בכתבי חב"ד את דקדוק לשון התפילה: "בימי מתתיהו ובניו, כשעמדה מלכות יוון הרשעה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". לא הייתה להם בעיה עם עצם התורה או עם עצם החוקים. הם היו מוכנים לקבל את התורה וגם לקבל את העובדה שיש חוקים שלא התגלה לנו טעמם. אבל אל תספרו לנו שאלו תורות וחוקים שבאו מלמעלה, "תורתך". חוקים שמחייבים מצד עצמם גם אם לא יוכנו בהיגיון.

הוויכוח הגיע לפיצוץ עם טומאת השמן: הם בהחלט רצו שנמשיך ונדליק את המנורה. למה לא? זה כל כך יפה ומרומם את הנפש. הם גם לא התנגדו לקטורת ולשאר ההדר והפאר שהיה בבית המקדש. מה שהוציא אותם מדעתם הוא חוקי הטומאה והטהרה. שכן הם שלו בלבד, הם צו אלוקי שאין לנו שמץ של הבנה בו, מהי טומאה בכלל? ואיך נגיעה של גוי מטמאת שמן?

ליקוטי שיחות ג' 815: המטרה בגזירות היוונים הייתה 'להשכיחם תורתך', להשכיח מהיהודים את התורה שלך, את האלוקות שבתורה שלמעלה משכל. הם לא התנגדו לעצם לימוד השכל והחכמה שבתורה, אלא לא לראות בה חכמה אלוקית נשגבה. זאת ההסברה בכך שהיוונים טימאו כל השמנים שבהיכל. כל העניין של טומאה וטהרה הוא למעלה מהשכל, אין כל הבנה הגיונית לכך שמת מטמא וטבילה במקווה מטהרת, זאת רק גזירה אלוקית ולכן היוונים נאבקו בכך.

יתירה מכך: יש משמעות עמוקה לכך שהם טימאו דווקא שמן ולא משהו אחר. הגמרא אומרת (מנחות פה,ב) ששמן זית רומז **לחכמה**. הגמרא לומדת זאת מתוך סיפור בנביא: אחרי מעשה אמנון ותמר, אבשלום גרם להריגת אחיו הגדול, אמנון, ובתגובה, דוד המלך כעס והתנתק ממנו. יואב שר הצבא חיפש אדם חכם שיעשה שלום בין דוד לאבשלום ומצא בתקוע "אישה חכמה". האישה הופיעה לפני דוד וסיפרה לו סיפור תמים, כאילו ילד אחד שלה הרג ילד אחר ושאלה לדעתו כיצד לפייסם? מתוך כך, דוד הבין שהוא צריך לסלוח לאבשלום.

שואלת שם הגמרא מה הייתה הסגולה של אנשי תקוע שדווקא שם נמצאה האישה החכמה? ומבארת: "מתוך שרגילים בשמן זית [שתקוע משופעת בו] **חכמה** מצויה בהם". [לפי הסבר שראיתי, שמן זית שומר על צעירות ואי התנוונות של כלי הדם במוח].

היוונים התאמצו לטמא את השמן, לרמוז לרצונם **לטמא את החכמה**. להנמיך את חכמת התורה לרמת בני אדם ולראות בה חכמה אנושית ותו לא. מנגה, הנס המופלא בו מצאו החשמונאים שמן **טהור**, נועד לבטא את **טהרת השכל**. כלומר, ללמוד תורה מתוך שפלות כלפי חכמת ה' האין סופית.

חסידים מספרים: רבינו הזקן שוחח פעם עם תלמידיו והשיחה נסובה סביב סוקרטס, מי שהיה ממעצבי המחשבה היוונית (המורה של אפלטון שהיה המורה של אריסטו). סוקרטס היה איש אמיץ ונהג להתעמת עם צעירי אתונה. הוא פעל באמצעות "דיאלוגים", הוא היה מנהל שיחות רחוב עם הצעירים על עקרונות צדק ודמוקרטיה כדי לעודד אותם לחשיבה עצמאית. השלטון חשש מהעצמאות שלו וגזר את דינו למוות. סוקרטס היה יכול לברוח מהכלא, אך סירב לעשות זאת באומרו שהוא 'נתין המדינה וחייב

ב. לפני כשנה הוזמנתי למסור הרצאה באחד היישובים המבודדים בדרום הר חברון. המרחק בעומק השטח הרתיע אותי וביקשתי לשלוח אדם מקומי שיאסוף אותי מהכניסה למיתר. אחד התושבים הגיע ושוחחנו לאורך הדרך. זאת הייתה אחת השיחות המטלטלות שחוויתי בחיי. הוא שיתף אותי בהתמודדות נוראה: לאשתו יש גידול בראש ל"ע והיא מיטלטלת בין חיים למוות. היא חסרת כוחות לחלוטין ולעתים אינה יכולה לעמוד או לשבת. הוא נזקק לתמוך בה כל העת, וכאן העלה את הקושי ההלכתי לסייע לה, כשהיא סובלת מדימומים קשים, שמחייבים הרחקות ביניהם.

נדהמת: יושב אדם שחיי התפרקו לחלוטין, אשתו בסכנת חיים ועול המשפחה והפרנסה על כתפיו, והוא דואג איך להקפיד על דקדוקי הלכה גם ברגעים אלו. אין לו טענות על הקב"ה, הוא לא מתריס כלפי שמים, רק נאבק לעמוד בצעירותו בדרישות ההלכתיות.

ובכן, היוונים לא היו יכולים לקבל הנהגה כזו. הם היו מוכנים לקבל את המילה "חכמה", אבל לא היו מוכנים לקבל את המילה "תורה". ההבדל בין חכמה לתורה הוא שחכמה היא רעיונות שכתבו אנשים ולכן יש לכל אחד את הבחירה אם לקבל אותם. כמו שאדם אחד חשב כך, זכותך לחשוב הפוך ממנו ואפשר להתווכח על הכל. ואילו "תורה" היא צו שירד מהשמיים ולכן היא מלשון "הוראה" מוחלטת.

היוונים היו מוכנים לקבל את התורה כספר חכמה, אפילו כספר החכמה העשיר בעולם, אבל נתווכח בכלים אנושיים מה לקבל מהספר ומה לא. הם דחו בתוקף את המושג צו מוסרי שירד מהשמיים, שאי אפשר להתווכח אתו. הם לא האמינו בישות נסתר, הם בוודאי לא האמינו שהיא מתעניינת בנו, ועוד יותר לא האמינו בסמכות שלה לחייב אותנו.

יהודים קמים מלוא קומתם בפני ספר תורה, מנשקים ביראה את פרוכת הספר, מברכים לפני הלימוד "ונתן לנו את תורתך", מתוך אמונה כי תורת ישראל היא חכמה עליונה שירדה והשתלשלה בתוך היגיון אנושי. והיוונים כפרו בכך. **הם סירבו להאמין שיש משהו גדול מהם.**

הנה בשפתו המדויקת של הרמב"ן:

2. רמב"ן ויקרא טז,ח: המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היווני, אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל עניין שלא השיג הוא בסברתו - אינו אמת.

איכה רבה ב,יג: אם יאמר אדם יש חכמה בגוים - תאמין, ואם יאמר לך יש תורה בגוים - אל תאמין.

לקבל את חוקיה'.

את פרעה עצמו. בעוד שאחר כך יקום מלך חדש שלא זכר את יוסף ויאמר: "לא ידעתי את ה'... מי ה' אשר אשמע בקולו". הנה פרעה שעומד בפני יוסף, אומר:

שם לח: ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו: ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת אין נכון והכס כמוך.

לכן מצווים היוונים לכתוב על קרן השורה היינו להשכיח את אמונתו של יוסף ומהפכתנו הרוחנית.

כעת אפשר להבין את שתי השאלות האחרונות ששאלנו, אודותינו, על צורת קביעת החג שלנו: מדוע עיקר החג נתקן על נס השמן ולא על ניצחון המלחמה? שכן מלחמת היוונים הייתה שונה לחלוטין מהמלחמות האחרות. בעוד שכל אויבנו לחמו נגד **היהודים**, היוונים לחמו נגד **היהדות**. לא הייתה להם התנגדות שנחיה באושר בארץ ישראל ואפילו שבית המקדש יעמוד בראש העמים - אבל שזה יהיה בית מקדש שלהם ולא שלנו. שנחיה כמו שהם רוצים.

כך שהמלחמה שהתפתחה נגדם הייתה רק תת-סיבה ומכשיר כדי להציל את היהדות. לכן הדרך להנציח את הניצחון היא באמצעות ההתמקדות בנס השמן שמסמל כאמור את ניצחון טהרת החכמה.

מאותה סיבה עצמה, לא הצטוונו באכילת סעודה בחנוכה. שכן הגזירה הייתה נגד הנפש ולא נגד הגוף. ולכן אנו מנציחים זאת במצווה רוחנית של הרלקת שמן ולא בחווייה גשמית של סעודה.

לבוש סימן תע"ר: לא קבעום אלא להלל ולהודות [בצורה רוחנית על הצלת הנפש ולא למשתה ושמחה וגופניים]. אבל בימי המן שהייתה הגזירה להשמיר את הגופות, שיש בו ביטול משתה ושמחה... כשנצלו ממנו קבעו להלל ולשבח על ידי **משתה ושמחה**.

הבה נעמיק יותר במשמעות האקטואלית של מלחמת יוון: מה עוד ההבדל האם מתייחסים לתורה כאל צו אלוקי או ספר חכמה ח"ו?

קודם אמרנו שההבנה הזו מחייבת לקיים את החוקים שאינם מובנים - באותה קבלת עול כמו המשפטים המובנים. אבל בספרי חסידות מוסברים הדברים בעומק יותר:

העובדה שהתורה ירדה מהשמיים, מחייבת לקיים את **המשפטים המובנים** באותה צייתנות כמו החוקים שאינם מובנים. כלומר, להתמלא בצניעות ולהבין שכל מה שאנו מבינים - הוא אפס קצהו ושמץ מנהו מהחכמה האלוקית שמשתרעת מקצה העולם ועד קצהו. ככל שהחכמה גדולה יותר, כך הנימוקים וראיית המציאות שלה רחבה עד אין סוף ומבקשת בבסיס המצוות תכליות גבוהות יותר.

נאמר זאת כך: הפלא הגדול הוא לא מה שאיננו מבינים, אלא המעט שאנו כן מבינים. איך אפשר בכלל לעמוד על חכמת האלוקים האינסופית? כיצד אפשר לתחום את הרצונות שלו בתוך טעמים?

כך שהטעמים מאחורי המצוות הם לא יותר מכפית סוכר שהוכנסה

רבנו הזקן אמר כי אחרי שסוקרטס הומת, הוא ביקש ללכת להיכלו של אברהם אבינו בגן עדן! באומרו אני דומה לאברהם: מסרתי נפשי על דעותיי. ענו לו שיש הבדל מהותי בינו לאברהם: אתה נאבקת על מה שהיה חשוב לפי ההיגיון שלך ואברהם לחם על מה שהצטווה **מלמעלה**.

את הנקודה הבאה לא ראיתי בספרי רבותינו נשיאנו, אבל היא משלימה את הנושא ומקשרת לפרשת השבוע: בכך מבארים בספרים, מה שהיוונים נלחמו נגד קרן השור - היינו נגד יוסף הצדיק.

יוסף הוא האדם הראשון בהיסטוריה, שאומר בין הגויים את המילים "אם ירצה ה'" ו"בעזרת ה'". יוסף הוא המשרת הראשון, שמנהל את חייו הפשוטים והיום-יומיים בין הגויים, על פי ההוראות שמקבל מלמעלה. בעוד שאברהם פרסם את האמונה בעצם קיומו של **בורא**, יוסף הוא הראשון שפרסם את האמונה בקיומה של **תורה** כצו מחייב בכל רגע בחיים.

כשאת פוטיפר לוחצת ומאיימת ואינה מצליחה להבין את הסירוב שלו, הרי כאן זה "ערוות הארץ" וכולם עושים את זה, שהמצרים שטופי זימה הם? יוסף עונה בשתי מילים שמעולם לא שמעה כמותם:

בראשית לט, ט: איך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחסאתי לאלוקים?

עוד לפני זה אומרת התורה:

שם ג: וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו.

אבל מנין פוטיפר יודע שהצלתו של יוסף נובעת מה? אולי הוא פשוט בחור מוצלח או בעל מזל? אומר המדרש דברים מופלאים:

תנחומא וישב: וכי פוטיפר הרשע רואה שהקב"ה עמו? אלא **שלא היה שמו של הקב"ה אז מפיו**. היה נכנס לשמשו ומלחש: רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני תנני לחן ולחסד ולרחמים, ופוטיפר אומר מה אתה מלחש? כשפים אתה עושה? והוא משיבו אני מתפלל למצוא חן בעיניך.

כך ברגע המכריע של חייו, כשהוא מובל מבור הכלא ועומד בפני פרעה לעבדות או לחרות, הוא מסתלק לגמרי מכוחו העצמי ומטיל את כל תקוותו על הקב"ה:

בראשית מא, טז: ויען יוסף את פרעה לאמר: **בלעדי, אלוקים יענה את שלום פרעה**.

מה שיותר מדהים לציין הוא שיוסף סוּחַף את כל סביבתו ואפילו

נסיים בנקודה מעשית: הסימן המובהק לגבר שומר מצוות הוא חבישת כיפה. (גם גברים לא-דתיים נוהגים להקפיד על כך בטקסים דתיים או בכניסה לבית הכנסת). מה מסמלת הכיפה?

האמת היא שמנהג חבישת כיפה אינו מוזכר בתנ"ך או במשנה. לראשונה מובא במסכת קידושין לא: "רב הונא לא היה מהלך ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי". עוד מסופר (שבת קנו) על רב נחמן בר יצחק, שהאסטרוולוגים אמרו לאמו כי הוא עתיד להיות גנב והיא החליטה לכסות את ראשו כל הזמן. פעם נפלה הכיפה מראשו והוא נחשד בגניבה, כיון שלקח מעט תמרים שנפלו תחת עץ שלא היה שייך לו.

מלשון הגמרא נראה שמדובר רק על אנשים רמי מעלה. גם הפוסקים הראשונים, כמו הרמב"ם והטור כתבו, שזה רק מנהג חסידות ללכת עם כיפה. אולם השולחן ערוך וכן רבנו הזקן והמשנה ברורה (סימן ב) כותבים כי לאחר שהתקבל אצל העם ללכת עם כיפה, הוי "איסור גמור" ללכת בראש גלוי.

הרעיון של הכיפה הוא **לסמל את מה שמעלינו**. עד כמה שהראש הוא נעלה ומרכז האישיות, יש משהו למעלה ממנו וגם הראש הוא כלי בשליחות הא-ל.

לסיום: מספר הרב שלום בער ליפסקר, השליח בבל הארבור, מיאמי: היה זה ליל חורף קריר בסוף חודש כסלו. הקמנו חנוכיה גדולה בגובה חמישה מטרים במרכז הכיכר של בל הרבור. היתה זו חנוכייה יחידה בתוך אזור מואר בתאורה וקישוטים של להבריל, החג הנוצרי שנחגג באותו זמן. בסמיכות לחנוכיה עמד עץ אשוח ענקי בגובה עשרה מטרים, מקושט באלפי נורות מהבהבות באור זוהר עם כוכב ענק בראש העץ. מסביב היו הקניונים המפורסמים של בל הרבור וכל עמוד ברחוב ופנס תאורה היו מכוסים בנורות ירוקות, אדומות ולבנות עם דמות נרות בראש העמודים. החנוכייה שלנו לא משכה תשומת לב מיוחדת וכמעט ונעלמה בתוך הכמות האדירה של ים התאורה המסנוורת.

מספר משתתפים בהדלקת החנוכיה העירו שאנו כל כך בלתי משמעותיים בתוך הים הגדול של התאורה. ניסיתי להסביר אודות הנצחיות של אורותינו והמשמעות העמוקה שהחנוכיה נושאת בתוכה, אבל הסביבה דיברה אחרת...

מאוחר יותר קרתה הפסקת חשמל בכל האזור. כל התאורה ברחובות, בבתים, בחנויות. פנסי הרחובות, הנורות שבקישוטים של החג הנוצרי - הכל כבה. חושך כמעט מוחלט שרר - למעט נרות החנוכייה והשמש שהאירו באורם הזך והטבעי את הכיכר המרכזית של בל הרבור.

פנימה כדי שיתיישבו הדברים בשכל ויגרמו לאחדות והזדהות עם הקדושה. אבל אל להתבלבל ולחשוב ש"מחשבותי מחשבותיכם" וזה כל טעם המצווה. שמעתי משל יפה מהרב יחזקאל סופר: בתרופת אקמול לילדים, מוסיפים טעם מתוק כדי להקל את הבליעה. אבל רק טיפוש יחשוב שהטעם הוא התרופה. הוא זה שמרפא. כל אחד מבין שהטעם הוא לא יותר מתבלין כדי להקל את הבליעה. וכך כשמדברים על חכמת ה', עלינו להיות צנועים ולהבין שהטעם הוא לא יותר מכפית סוכר בתוך עולם גדול הרבה מאתנו.

שתי דוגמאות לכך: הטעם הפשוט לכיבוד הורים הוא להיות מכירי טובה על מה שגמלו אותנו. אולם לפי זה, ילד שהוריו הזניחו אותו בגיל צעיר, אינו צריך לכבדם. אמנם אם נתרוםם יותר, נגלה טעם מהותי יותר לכיבוד הורים: ההורים הם השותפים של הבורא, הם ידיו של הבורא למטה כדי להביא את הילד לעולם. ולכן הכבוד שלהם הוא הכבוד של האלוקים שבחר בהם להיות שותפיו.

הנה ראינו טעם גבוה מעל גבוה לנושא כל כך פשוט ואנושי ככיבוד הורים. דוגמה עוד יותר גבוהה, לנושא שלא התגלה טעמו בכלל ואינו אלא רצון אלוקי גרידא.

3. רמב"ם יסודי התורה ה,ה: נשים שאמרו להם עובדי כו"כ כבים תנו לנו אחת מכן ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכן ... וכן אם אמרו עובדי כוכבים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם - יטמאו כולכן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ... יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

בעוד שההיגיון הישר אומר שמוטב להרוג אחד מאשר רבים. ואם קשה להחליט במי לבחור, יטילו גורל בין כולם וזה שיעלה בהגרלה - יימסר להם. אחרי הכול, איסור "לא תרצח" הוא צו הגיוני במטרה לשמור על חיי אדם וזה הפתרון שיביא להצלה מרבית של חיי האדם. אבל הפסיקה היא שיהודי אינו הורג לעולם! ואפילו אם הדבר יוביל להריגת רבים. כיצד אפשר להבין זאת? מרן רבי יוסף קארו, מחבר פירושו ה"כסף משנה" על הרמב"ם מסביר:

כסף משנה: מה שכתוב דשפיכות דמים סברא הוא [שיהרג ואל יעבור, כי למה דמך אדם יותר מהדם של הנרצח] - אינו עיקר הטעם, אלא **קבלה** הייתה בידם **דשפיכות דמים ייהרג ואל יעבור**, אלא שנתנו טעם מסברא להיכא דשייך, אבל אפילו היכא דלא שייך האי טעמא הוי דינא דייהרג ואל יעבור.

האיסור לרצוח הוא מוחלט. הקב"ה אוסר זאת בגלל הרצון המוחלט שלו ולא בגלל טעם הגיוני כזה או אחר. ואף שהאיסור מורכב גם מהיגיון, כאמור, אך אין זה יותר ממרכיב אחד בתוך האיסור השלם.

נסכם: היוונים מאמינים באלוקים בגלל השכל, ואילו היהודים משתמשים בשכל בגלל שהאלוקים ציווה. גם יהודי עובד את ה' באמצעות שכלו, אך: א. הוא עושה זאת רק בגלל **שה'** רוצה שהוא ישתמש בשכלו. ב. השכל עצמו הוא רק **אחד מסדרת כלים** לעבוד את האלוקים. לעתים נדרש להניח את השכל ולהתמסר לרצון ה' באמצעות אמונה שלמעלה מהשכל או עשייה פשוטה שלמטה מהשכל.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il